

Mjerenje konkurentnosti kao preduslov upravljanja privredom

UDK: 338:339.137.2(497.16)“2007d2010“ ; 330.341.1(497.16)

mr. Nikola Milović

Ekonomski fakultet Podgorica

Od 2005 godine World Economic Forum, (Svjetski ekonomski forum) je bazirao svoje istraživanje konkurentnosti na Indeksu globalne konkurentnosti (GCI), sveobuhvatnom indeksu koji mjeri mikroekonomske i makroekonomske temelje nacionalne konkurentnosti. Prema WEF konkurentnost se definiše kao skup institucija, politika i faktora koji određuju nivo produktivnosti jedne zemlje [1]. Nivo produktivnosti, nasuprot tome, postavlja održiv nivo prosperiteta koji može biti stvoren od strane privrede. Drugim riječima, više konkurentna privreda ima tendenciju da može da proizvede viši nivo prihoda za svoje građane. Nivo produktivnosti takođe određuje i stope prinosa na investicije u samu privredu. Stope prinosa na investicije, kao i povrat samih investicija su komplementarne ostvarivanju stopa privrednog rasta same ekonomije, više konkurentne ekonomije su one koje brže rastu na srednji u odnosu na dugi rok. Koncept konkurentnosti na taj način podrazumjeva statičke i dinamičke komponente. Iako produktivnost zemlje jasno određuje njenu sposobnost da održi svoj nivo prihoda, ona je takođe jedno od centralnih determinanti povrata na investicije, koji je jedan od ključnih faktora kada objašnjavamo potencijal rasta privrede. U narednom radu predstavljena je metodologija mjerenja konkurentnosti putem GCI indeksa, statistički podaci vezani za svjetsku ekonomiju, zemlje Evropske unije, zemlje koje se pridružuju EU, globalne prednosti i nedostaci pozicije Crne Gore i zemalja regiona.

1. Uvod

Pozicija pojedinih zemalja prema određenim aspektima konkurentnosti predmet je analize različitih međunarodnih institucija. Neka se od tih istraživanja u nazivu se jasno koriste pojmom konkurentnosti, kao što su WEF (World Economic Forum) GCI indeks (Global Competitiveness Index), a druge se metodologije koriste pojmovima poput ekonomskih sloboda, napretka u tranziciji ili uslovima poslovanja. Cilj ovih istraživanja nije samo puko utvrđivanje redoslijeda zemalja, već i pružanje mogućnosti zemljama da uoče vlastite nedostatke i da njihovim otklanjanjem poboljšaju svoju konkurentnost.

Generalno istraživanja međunarodnih institucija o nivou konkurentnosti mogu se podijeliti u dvije grupe. Prva grupa u koju ulaze istraživanja WEF i IMD-a. U ovim analizama se nivo konkurentnosti pojedine zemlje rangira prema ekonomskom sistemu (društveni i međunarodni odnosi), prema ulozi države i prema institucionalnom okviru. Druga grupa istraživanja (Worldbank i Heritage) vezana su za značajnu odrednicu razvoja – regulativu vezanu uz poslovne aktivnosti. Za grupu tranzicionih zemalja raspoloživ je i EBRD-ov indeks napretka u tranziciji. Ono što je zajedničko svim navedenim istraživanjima jest to što se u određivanju pozicije pojedine zemlje, osim “tvrđih” statističkih pokazatelja (engl. *hard data*), koristi i posebno dizajniranim anketama (tzv. *soft data*). Cilj takvih anketa je izmjeriti one faktore konkurentnosti koji nisu raspoloživi iz standardnih statističkih podataka, a prije svega je riječ o učinku i nezavisnosti pravosuđa, o sklonosti inovacijama, o kvalitetu upravlja-

nja preduzećima, o korupciji i o uticaju države na poslovanje u pojedinoj zemlji. Očito je da su ti pokazatelji, u dijelu koji se odnosi na anketna istraživanja, rezultat percepcije anketiranih subjekata o zatečenom stanju u privredi (*eng. soft data*)[2].

2. Metodologija mjerenja konkurentnosti putem GCI

GCI pruža ponderisani prosjek različitih komponenti od kojih svaka odražava jedan aspekt složenog koncepta koji nazivamo konkurentnost. Sve ove komponente su grupisane u 12 stubova koji pojedinačno mjere nivoe konkurentnosti.

GCI je sastavljen od 12 pojedinačnih stubova (podindeksa) koje možemo grupisati u tri cjeline: osnovni uslovi, efikasnost i inovacije. Svaki od pojedinačnih stubova govori o jednom aspektu složenog koncepta koji nazivamo konkurentnost.

U okviru ekonomije temeljene na osnovnim faktorima imamo četiri stuba koji mjere pojedinačne podindekse i to: institucije, infrastruktura, makroekonomska stabilnost, zdravstvo i osnovno obrazovanje.

U okviru ekonomije temeljene na faktorima efikasnosti posmatramo 6 stubova ili podindeksa i to : više obrazovanje i trening, efikasnost tržišta roba, efikasnost tržišta rada, efikasnost finansijskog tržišta, tehnološka spremnost i veličina tržišta.

Treća cjelina, ekonomija temeljena na inovacijskim faktorima, sadrži posljednja dva stuba globalne konkurentnosti.

rentnosti: poslovna sofisticiranost i inovativnost.

3. Faze razvoja i ponderisani indeksi

Prema GCI u prvoj fazi razvoja ekonomija se temelji na *osnovnim faktorima* i proizvodnja se odvija na osnovu faktora kao što su ne dovoljno kvalifikovana radna snaga i prirodni resursi. Preduzeća se takmiče na osnovu niskih cijena koje su posledica proizvodnje primarnih proizvoda i robe, sa smanjenom produktivnosti i niskim platama. Održavanje konkurentnosti u ovoj fazi razvoja privrede zavisi od dobrog funkcionisanja državnih i privatnih institucija(1 stub), dobro razvijene infrastrukture(2 stub), stabilnog makroekonomskog okvira(3 stub) i zdrave i obrazovane radne snage(4 stub).

Kako se plate povećavaju sa razvojem privrede, zemlja se pomjera ka *faktorima efikasnosti* i fazi razvoja koja se temelji na njima, tada preduzeća počinju da proizvode na većim nivoima produktivnosti i kao rezultat dobijaju se noviji kvalitetniji proizvodi. U ovoj fazi razvoja konkurencija se temelji na visokom obrazovanju i obuci(5 stub), efikasnom tržištu roba(6 stub), dobrom funkcionisanju tržišta rada(7 stub), efikasnom tržištu kapitala(8 stub), velikom domaćem ili stranom tržištu(10 stub), kao i sposobnosti da se iskoriste postojeće tehnologije(9 stub).

Konačno, kako se privrede kreću ka fazi koju označavaju *faktori na strani inovativnosti*, veće zarade i životni standard su jedino moguće ukoliko je poslovanje vezano za proizvodnju novih i jedinstvenih proizvoda. U ovoj fazi preduzeća temelje konkurentnost na inovacijama(12 stub), proizvodnji i razvoju proizvoda uz pomoć najsavremenijih proizvodnih procesa(11 stub). Koncept faza u razvoju je integrisan u Index, dajući veći naglasak onim stubovima koji su relevantni za zemlju i njen trenutni nivo razvoja. Takođe, iako imamo svih 12 stubova pojedinačno za svaku zemlju, značaj pojedinih zavisi od faze u kojoj se zemlja nalazi. Na kraju svi stubovi su strukturirani u tri podindeksa, svaki od posebnog značaja za određenu fazu razvoja.

Podindeks osnovnih faktora razvoja grupiše one stubove koji su najkritičniji za zemlju koja se nalazi u fazi osnovnih faktora razvoja. Podindeks efikasnosti uključuje one stubove koji su neophodni za zemlju u fazi razvoja koju karakterišu faktori efikasnosti. Podindeks inovacija i sofisticiranosti poslovanja grupiše one stubove koji se posmatraju u poslednjim fazama razvoja temeljenoj na faktorima inovativnosti. Specifičnost ponderisanja i važnosti koja je data svakom od podindeksa u okviru različitih faza razvoja prikazana je narednom tabelom 1.

Tabela 1. Ponderisanje tri podindeksa u okviru različitih faza razvoja

Podindeks	Ekonomija temeljena na osnovnim faktorima%	Ekonomija temeljena na faktorima efikasnosti%	Ekonomija temeljena na inovacijskim faktorima%
A: Osnovni uslovi	60	40	20
B: Efikasnost	35	50	50
C: Inovacije	5	10	30

Izvor: WEF

Da bi se utvrdilo u kojoj se fazi razvoja nalazi zemlja metodologija mjerenja GCI je proširena za još dva kriterijuma. Prvi, nivo GDP po glavi stanovnika, ovaj pokazatelj se koristi kao široko dostupan podatak, obzirom da nivo zarada nije dostupan za sve zemlje koje su pokrivene istraživanjem. Drugi, mjeri nivo ekonomije temeljene na osnovnim faktorima, mjeri

se pomoću udjela izvoza primarnih proizvoda u ukupnom izvozu i pretpostavlja da zemlje koje izvoze više od 70% primarnih proizvoda u ukupnom izvozu(mjerenje petogodišnjim prosjekom) su u velikoj mjeri ekonomije temeljene na osnovnim faktorima. Tabela 2. prikazuje nivo GDP po glavi stanovnika za utvrđivanje faze razvoja u kojoj se zemlja nalazi.

Tabela 2. Nivo prihoda za utvrđivanje faze razvoja zemlje

Faza razvoja	GDP po glavi stanovnika (US\$)
Faza 1: Ekonomija temeljena na osnovnim faktorima	< 2.000
Tranzicija iz faze 1 u fazu 2	2.000-3.000
Faza 2: Ekonomija temeljena na faktorima efikasnosti	3.000-9.000
Tranzicija iz faze 2 u fazu 3	9.000-17.000
Faza 3: Ekonomija temeljena na inovacijskim faktorima	> 17.000

Izvor: WEF

Za zemlje koje se nalaze između navedenih faza razvoja smatra se da se nalaze u procesu tranzicije. Za njih je karakteristično da se sporo kreću iz jedne u drugu fazu u procesu sopstvenog razvoja. Upoznavanjem sa fazom razvoja pojedinih od zemalja i njihovim poređenjem daje se naglasak na faktorima razvoja koji su od značaja za prelaz na viši nivo razvoja. Svaka zemlja obuhvaćena istraživanjem rangira se u odnosu na druge zemlje i to: u rasponu 1-7 gdje je 7 maksimalni iznos ili rang koji zemlju svrstava u razvijene po pojedinom podindeksu ili stubu.

4. Izvještaj o globalnoj konkurentnosti pozicija Crne Gore

Prema statistikama Svjetskog ekonomskog foruma za 2007. godinu i izračunavanja indeksa globalne konkurentnosti Crna Gora se po prvi put našla na zvaničnoj rang listi sa još 131 zemljom u svijetu. U sledećoj tabeli 3. se prikazuje konkurentnost u svijetu sa aspekta globalne konkurentnosti za 10 najboljih zemalja.

Tabela 3. Globalna konkurentnost u svijetu top 10. 2007-2009. godina

Godina	2007	2008	2009
1.	SAD	SAD	Švajcarska
2.	Švajcarska	Švajcarska	SAD
3.	Danska	Danska	Singapur
4.	Švedska	Švedska	Švedska
5.	Njemačka	Singapur	Danska
6.	Finska	Finska	Finska
7.	Singapur	Njemačka	Njemačka
8.	Japan	Holandija	Japan
9.	Velika Britanija	Japan	Kanada
10.	Holandija	Kanada	Holandija

Izvor: WEF

Za 2009. godinu Švajcarska je preuzela prvu poziciju od SAD. Zbog posledica globalne krize Danska koja je u 2007. godini bila na 3 poziciji u 2009. je na 5. mjestu. Švedska, Finska, Njemačka i Holandija zauzimaju 4., 6., 7., 10. mjesto od 134 zemlje. Velika Britanija je van grupe top 10 i u 2008. i 2009. godini. Prema predhodnoj tabeli možemo vidjeti da se pojedine zemlje EU nalaze u samom vrhu najkonkurentnijih zemalja svijeta. Čak 5 od 10 zemalja čine zemlje EU.

Uspjeh zemalja i njihova pozicija na ljestvici konkurentnosti temelji se na: a) većem otvaranju tržišta, b) makroekonomskoj stabilnosti, c) uklanjanju unutrašnjih prepreka konkurenciji, d) poboljšanju poslovnog okruženja. Pozicija Crne Gore i pregled za predhodne tri godine govori o stalnom poboljšanju nivoa konkurentnosti i pozicije na ljestvici. U tabeli 4. prikazane su vrijednosti ranga pojedinačno za svaki stub i poziciju Crne Gore.

Prema izvještaju WEF za 2009. godinu Crna Gora se kada je u pitanju Globalni indeks konkurentnosti pomjerila na 62 mjesto, a ukupan rezultat je 4,2. U odnosu na 2007. kada je i prvi put rangirana Crna Gora je poboljšala svoju poziciju za 20 mjesta. Ono što, slično drugima, potvrđuje i ova analiza je, da je Crna Gora najbolje ocijenjena kada je u pitanju „efikasnost finasijskog tržišta” i po tom osnovu se nalazi na 17 mjestu. Takođe, u okviru makroekonomske stabilnosti Crna Gora je 2007. bila na 33 odnosno 35 poziciji za 2008. godinu. Posledice globalne krize uticale su na rezultat za 2009. godinu. i on je dosta lošiji sa 70. pozicijom od 134 zemlje. Najlošije ocjene ima kada su u pitanju „veličina tržišta” - 124 mjesto, zatim „infrastruktura” - 93, „poslovna sofisticiranost” - 80. pozicija.

Podaci iz tabele 4. potvrđuju da je Crna Gora relativno dobro rangirana prema većini podindeksa. Najveći pomak u okviru strukture pojedinačnih stubova konkurentnosti posledica je poboljšanja sva tri pojedinačna podindeksa. Takođe, visoka pozicija ogleda se u onim aspektima ocjene koji se tiču Institucija, gdje je Crna Gora rangirana na visokom 52 mjestu, napredak u odnosu na 2007. godinu kada je bila na 78 poziciji. Takođe, efikasnost tržišta dobara i bolje ocjene ovog stuba konkurentnosti su uticale na poboljšanje pozicije sa 91. na 58. mjesto. za 2009. godinu. Mjerenje konkurentnosti putem GCI i obuhvat privrede Crne Gore na listi WEF jasno naglašava i daje smjernice vođenju i upravljanju ekonomijom. Kreatorima makroekonomske razvojne politike podindeksi u okviru stubova konkurentnosti predstavljaju kvalitetan indikator dostignutog razvoja. [3].

Tabela 4. Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2007-2009. godina Crna Gora

	2007 /131	2007 /7	2008 /134	2008 /7	2009 /134	2009 /7
Indeks globalne konkurentnosti	82	3.91	65	4.1	62	4.2
Podindeks A: Osnovni uslovi	59	4.47	59	4.5	65	4.4
1. stub: Institucije	78	3.69	59	4.1	52	4.3
2. stub: Infrastruktura	90	2.79	100	2.7	93	3.0
3. stub: Makroekonomska stabilnost	33	5.40	35	5.5	70	4.6
4. stub: Zdravlje i primarno obrazovanje	33	6.00	42	5.8	40	5.8
Podindeks B: Efikasnost	87	3.60	72	3.9	65	4.1
5. stub: Visoko obrazovanje i trening	79	3.71	55	4.2	57	4.2
6. stub: Efikasnost tržišta dobara	91	3.89	69	4.2	58	4.3
7. stub: Efikasnost tržišta rada	52	4.42	53	4.5	53	4.5
8. stub: Efikasnost finansijskog tržišta	43	4.75	35	5.0	17	5.0
9. stub: Tehnološka spremnost	48	3.53	43	4.0	45	4.1
10. stub: Veličina tržišta	130	1.31	125	1.9	124	2.2
Podindeks C: Inovacije	97	3.18	88	3.3	68	3.6
11. stub: Poslovna sofisticiranost	90	3.68	90	3.7	80	3.8
12. stub: Inovativnost	104	2.69	88	3.0	56	3.3

Izvor: WEF

Upoznavanjem sa fazom razvoja pojedinih od zemalja i njihovim poređenjem daje se naglasak na faktorima razvoja koji su od značaja za prelaz na viši nivo razvoja. Iznos GDP za 2009. godinu i raspon 3.000-9.000 dolara po glavi stanovnika pokazuje da se Crna Gora nalazi u Fazi 2 koja je označena kao nivo razvoja jedne zemlje koji se temelji na faktorima efikasnosti. Sve zemlje Zapadnog Balkana osim Hrvatske nalaze se u ovoj fazi razvoja.

5. WEF lisabonski pregled

Lisabonski proces predstavlja desetogodišnji napor Evropske unije u dostizanju ciljeva postavljenih 2000. godine. Evropski čelnici su se u martu 2000. godine sastali u Lisabonu i usvojili Lisabonsku strategiju kojom su postavili cilj da Evropska unija do 2010. godine postane najkonkurentnija, najdinamičnija, na znanju utemeljena ekonomija u svijetu, sposobna za održivi rast sa više kvalitetnijih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom. Postojeća ekonomska kriza je jasno istakla značaj konkurentski podržane privrede i zdrave ekonomije koja treba da ponudi odgovor postojećim šokovima na tržištu i smanji uticaj negativnih efekata privrednih kretanja. Cilj Lisabonske strategije je povećati produktivnost i konkurentnost evropske privrede koja će biti podržana ekonomskim politikama i ranije postavljenim ciljevima. Ovo podrazumjeva izgradnju informacionog društva, osnivanje evropskog prostora istraživanja i razvoja, razvoj kvalitetnog biznis okruženja, kompletiranje jedinstvenog tržišta, osnivanje i integrisanje finansijskog tržišta, izgradnja društva zasnovanog na znanju, više kvalitetnijih poslova, socijalna kohezija kao i održivi razvoj.

Izvještaj WEF-a je peti i posljednji pregled, koji procjenjuje napredak postignut u dostizanju ciljeva Lisabonske strategije ekonomskih i strukturnih reformi. Studija objavljena 2010. godine, vrši tri vrste poređenja. Uz ocjenjivanje rezultata 27 postojećih članica EU, studija mjeri konkurentnost EU zemalja u poređenju sa najkonkurentnijim zemljama svijeta i Azije, kao i konkurentnost kandidata i potencijalnih kandidata za ulazak u Evropsku uniju.

Posednja decenija je bila veoma burna za Evropsku uniju, broj zemalja članica je skoro udvostručen, sa 15 na 27, uz neuspjeh u donošenju evropskog Ustava 2005, konačno je završen proces evropskog političkog ujedinjenja izglasavanjem i stupanjem na snagu Lisabonskog Ugovora decembra 2009. godine. Zbog navedenih okolnosti Evropa nije uspjela da postigne sve od navedenih ciljeva, pa je prošilila sopstvenu strategiju i u martu 2010. godine prezentovala: Evropa 2020- Strategiju brzog, održivog i sveobuhvatnog razvoja. [4].

6. Oblasti posmatranja lisabonske strategije

Lisabonski pregled [5] koji prikazujemo u nastavku rada podrazumjeva više dimenzija posmatranja napretka ka postizanju ciljeva zacrtanih 2000. godine. Podjela Lisabonske strategije u osam različitih oblasti djelovanja posledica je shvatanja evropskih zvaničnika kako ostvariti cilj da EU bude najkonkurentnija privreda u svijetu. Osam oblasti koje se pojedinačno prikazuju su:

1. *Izgradnja informacionog društva za sve.* Ova oblast mjeri uticaj informacionih tehnologija na širenje znanja i povećanja produktivnosti industrija. Informacio-

no društvo predstavlja preduslov za razvoj svih sektora i oblasti u društvu. Razvijene informacione tehnologije povećavaju, kod onih zemalja koje ih primjenjuju i teže da budu u toku sa njihovim razvojem, produktivnost svih sektora privredne aktivnosti. Zbog ovakvog značaja za razvoj privrede u implementaciji i valorizaciji ove oblasti uključeni su svi privredni subjekti vlada, preduzeća kao i svaki građanin pojedinačno. Lisabonska strategija 2000. godine je naglasila da : poslovni subjekti i građani moraju imati pristup jeftinim informacionim infrastrukturama svjetske klase, koje nude širok spektar usluga. U indeksu koji je uzet u razmatranje u ovoj oblasti istraživanja uključene su sledeće varijable: prioritet IKT koji je dat od strane vlade, penetracija IKT(internet, mobilni telefoni), korišćenje interneta od strane biznisa, dostupnost interenta u školama.

2. Razvoj evropske oblasti inovacija, istraživanja i razvoja. Inovacije su značajne za privredni razvoj Takođe, za one zemlje koje su tehnološki naprednije, postavlja se još veći zahtjevi u ovoj oblasti. Zemlje EU su dosta napredovale u ovoj oblasti. Kako bi osigurale da inovacije budu efektivne mora postojati institucionalni okvir koji podržava njihov razvoj. Lisabonska strategija je definisala i naglasila značaj ove oblasti. Uspostavljeno je zajedničko mišljenje da treba poboljšati privatne investicije u istraživanje, formirati istraživačke i razvojne centre, i omogućiti veću povezanost i kooperaciju između države i privatnih investitora u ovoj oblasti. Veoma zahtjevan cilj koji je postavljen 2000. godine i dopunjen za strategiju do 2020. godine jeste trošenje i učešće od 3% GDP za istraživanja i razvoj. Takođe, kvalitet naučno istraživačkih institucija, nivo povezanosti među univerzitetima i industrijom, broj patenata po glavi stanovnika, kao i zaštita prava intelektualne svojine i stimulacija inovacija kroz državna ulaganja su predmet pažnje ove oblasti.

3. Liberalizacija: Uspostavljanje zajedničkog tržišta, Državna pomoć i Politika konkurencije. Zaštita slobode kretanja roba, usluga, kapitala i radnika unutar zajedničkog tržišta EU je od velikog značaja za dalji nastavak ekonomskog ujedinjenja evropskog kontinenta. Ova oblast se posmatra kroz slobodan protok roba i usluga koji je ključan za konkurentnost evropske industrije. Iako je postignut napredak u kompletiranju zajedničkog tržišta, pojedini dijelovi tržišta roba a posebno usluga kao i pojedinih industrija su i dalje pod državnim uticajem. Smanjenje prepreka u pružanju usluga praćeno je postizanjem klauzule nacionalnog tretmana za pojedine usluge. Uvođenjem Direktive o uslugama u decembru 2006. godine i stavljanje njenog vremenskog okvira za implementaciju do 2009. godine nije još izvršeno do kraja. Obezbeđivanje jed-

nakih uslova za domaće i strane investitore i sprovođenje odgovarajuće politike konkurencije su ključni elementi liberalizacije tržišta. U odnosu na ovo, Savjet je prepoznao značaj smanjenja državne pomoći za domaće industrije i naglasio zajedničke interese kao što su zaposlenost, regionalni razvoj, saradnja u oblasti zaštite životne sredine itd. Unutrašnje tržište je osnaženo kao dragulj na kruni evropske politike, i njegovo dalje unaprijeđenje predstavlja sigurnu osnovu za postizanje najbolje konkurentne pozicije u svijetu.

4. Izgradnja industrijske mreže: Telekomunikacije, Usluge i Transport. Mjere Lisabonske stragije usmjerene na bolje funkcionisanje tržišta su vezane za liberalizaciju i izgradnju industrijske mreže. Ove industrije, kao dio usluga su i dalje podjeljene na zajedničkom tržištu. Telekomunikacije i avio tržište su liberalizovani skoro u potpunosti. Nakon 15-godišnjeg procesa otvaranja tržišta poštanskih usluga, treća poštanska Direktiva usvojena u februaru 2008. godine je predvidjela postavljanje roka za države članice da ukinu monopole na poštanske usluge do 2010. godine a za pojedine zemlje do 2012. godine. Uspješna implementacija ove Direktive je ključna za postizanje efikasnosti u ovom sektoru. Jedinствeno tržište električne energije, poboljšano kroz Direktive usvojene 2004. i 2007. godine treba da omogući kvalitetno, neprekidno i efikasno snabdjevanje električnom energijom potrošača u EU. Slobodno biranje sopstvenog snabdjevača električnom energijom omogućice mnogo kvlitetnije usluge kao i povećanje ukupne konkurentnosti cijelog sistema. Posmatranje ove oblasti je vezano za dvije dimenzije industrijske infrastrukture telekomunikacije i polje transporta. Infrastruktura u polju transporta je presudna za smanjenje troškova i povećanje efikasnosti proizvodnje.

5. Izgradnja efikasnog i integrisanog finasijskog tržišta. Nedavna previranja na finasijskim tržištima koja su prouzrokovala i finasijsku krizu usmjerila su veliku pažnju ka ovom sektoru. Finasijski sektor ima veliki uticaj na formiranje dinamike same privrede. Efikasan finasijski sektor utiče na kretanje kapitala i investicija od banaka, preko tržišta hartija od vrijednosti do svih drugih tržišta vrijednosnih papira. Integrisano i zakonski regulisano tržište kapitala omogućice na nivou EU bolju alokaciju resursa, lakše investiranje i niže troškove poslovanja. Naglasak na zajedničkoj valuti euru i monetarnoj uniji na nivou EU, utiče na stabilnost i poboljšanje funkcionisanja finasijskog sektora. Snaga i stabilnost ove unije biće od presudnog značaja za dalji razvoj svih tržišta na nivou Evropske unije.

6. Izgradnja biznis okruženja: Započinjanje biznisa/pravni okvir. Poboljšanje perspektive rasta i zapo-

šljavanja na nivou EU podrazumjeva i izgradnju kvalitetnog i efikasnog biznis okruženja. Da bi se postigao ovaj cilj na nivou Lisabonske strategije potrebno je izgraditi kvalitetnu zakonsku regulativu, koja omogućava razvoj biznisa i povećanje ukupne privredne aktivnosti. Kroz ovu strategiju je određeno stimulisanje preduzetništva, smanjenje barijera za otpočinjanje biznisa kao i smanjenje poreza u ovoj oblasti. Jeftinije i lakše otpočinjanje biznisa je krajnji cilj zakonske regulative koji omogućava veću korisnost u okviru privrede. EU je započela izgradnju biznis okruženja koje omogućava u većini zemalja članica otpočinjanje biznisa za nedelju dana i to na jednom mjestu. Smanjenje svih vrsta troškova i uštede u vremenu imaju veliku ulogu u postizanju bolje konkurentne pozicije pojedinih zemalja i EU u globalu.

7. Povećanje socijalne uključenosti. Kreiranje novih radnih mjesta i povećanje zaposlenosti je jedan od ciljeva Lisabonske strategije. Povećanje zaposlenosti na nivo od 70% do 2010. godine kao i zahtjevan cilj da se 2020. godine ova stopa poveća na 75%. Prema zvaničnoj statistici Eurostatu prosječna zaposlenost na nivou EU krajem 2008. godine je bila 65.9%. EU mora povećati svoju zaposlenost kako bi imala održivost u prilivu za penziona davanja. Da bi se povećala zaposlenost, mora se voditi računa o dobro obučenoj radnoj snazi koja je spremna da se mjenja u sve više zahtjevnom biznis okruženju. Sadašnja pažnja je posvećena postizanju Danskog modela koji pokušava da poveća fleksibilnost tržišta rada uz plaćanja za nezaposlene i ulaganja u prekvalifikacije. Olakšavanje pristupa žena i starijih osoba ponovnom zaposlenju kao i pružanje usluga u dijelu obuke i treniniga su od vital-

nog značaja. Na kraju, modernizovanje socijalne zaštite, smanjenje siromaštva i isključenosti pojedinih slojeva društva su put ka povećanju socijalne uključenosti i kohezije.

8. Unapređenje održivog razvoja. Osiguranje održivog rasta i razvoja je dugoročan Lisabonski cilj, koji je dodat Lisabonskoj strategiji u Štokholmu marta 2001. godine, i postao veoma važan u novoj evropskoj 2020. strategiji. Pažnja je posvećena dostignutom nivou životnog standarda kojim jedna zemlja utiče pozitivno na buduće generacije. Takođe, predstavlja stvaranje mogućnosti da buduće generacije uživaju isti ili viši nivo razvoja u odnosu na današnje. Poseban naglasak je stavljen na: klimatskim promjenama, saobraćaju, javnom zdravlju i prirodnim resursima. Takav razvoj podrazumjeva prijateljski nastrojene tehnologije, one koje malo zagađuju životnu sredinu, u energetskom i transportnom sektoru. Napori na postizanju održivog razvoja vezani su kako za lokalni tako i evropski nivo. [6]. Indeks koji izračunava ovu obalst vezan je za izradu i primjenu zakona u oblasti zaštite životne sredine, ratifikaciji svjetskih ugovora u ovoj oblasti kao i stvarnom kvalitetu životne sredine.

7. Lisabonski pregled pozicija Crne Gore 2008-2010. godina

U tabeli 5. predstavljeno je stanje zemalja kandidata, potencijalnih kandidata za članstvo u EU i istočnih zemalja u presjeku za 2008. i 2010. godinu. Vidan je napredak potencijalnih kandidata za članstvo u EU što govori o kvalitetu i veličini pozitivnih promjena privreda koje teže da budu dio EU.

Tabela 5. Mjerenje napretka Potencijalnih kandidata 2008-2010. godine

	2008			2010	
	Pozicija	Indeks		Pozicija	Indeks
Hrvatska	1	4.10	Crna Gora	1	4.19
Crna Gora	2	3.96	Hrvatska	2	4.18
Azerbejdžan	3	3.88	Azerbejdžan	3	4.02
Turska	4	3.82	Turska	4	3.85
Rusija	5	3.82	Makedonija, FYR	5	3.79
Kazahtstan	6	3.70	Gruzija	6	3.78
Ukrajna	7	3.69	Rusija	7	3.75
Gruzija	8	3.66	Kazahtstan	8	3.67
Makedonija, FYR	9	3.53	Ukrajna	9	3.62
Moldavija	10	3.50	Srbija	10	3.51
Srbija	11	3.44	Jermenija	11	3.50
Tadžikistan	12	3.35	Albanija	12	3.47
Jermenija	13	3.29	Tadžikistan	13	3.38
Kirgistan	14	3.23	Kirgistan	14	3.20
Albanija	15	3.12	BiH	15	3.07
BiH	16	3.12			
EU 27		4.73	EU 27		4.81

Izvor: WEF

Od jedanaest istočno-evropskih zemalja koje nisu članice Evropske unije Crna Gora je sa ocjenom 4,19 najbliža ispunjenju ciljeva Lisabonske strategije ekonomskih i strukturnih reformi. [7] Crna Gora je, kako je navedeno u izvještaju Lisabonski pregled 2010, bolja od Hrvatske i zauzevši prvo mjesto postala »top reformator« među zemljama koje nisu članice EU. Crna Gora je nadmašila i pet najniže rangiranih zemalja članica EU - Grčku, Poljsku, Italiju, Rumuniju i Bugarsku. Hrvatska je drugorangirana sa ocjenom 4,18 i u rangu je sa Grčkom, a ispred četiri niže rangirane zemlje EU, dok je Azerbejdžan nadmašio Rumuniju i Bugarsku, a Turska i Makedonija, Bugarsku. Najuspješnije nečlanice i potencijalni kandidati dobijaju bolje ocjene od ukupnog broja sadašnjih članica. Crna Gora je najbolja u oblastima finansijskih usluga i socijalne uključenosti, gdje ima ocjene iznad prosjeka 12 novih članica EU. Iz tih oblasti Crna Gora je dobila ocjene 4,74 i 4,28. Dobre ocjene Crna Gora je dobila i za održivi razvoj, 3,9, gdje je na drugoj poziciji, iza Hrvatske, za mrežnu industriju sa 4,6. Prema liberalizaciji, Crna Gora je na drugom mjestu sa ocjenom 4,34, a prema poslovnom okruženju na šestom, sa ocjenom 4,32. Na listi 11 istočno-evropskih zemalja posljednja dva mjesta zauzimaju Albanija i Bosna i Hercegovina sa ukupnom ocjenom 3.47 i 3.07.

8. Zaključak

Iz svega navedenog možemo zaključiti sledeće. Svjetski ekonomski forum je bazirao svoje istraživanje konkurentnosti na Indeksu globalne konkurentnosti (GCI), sveobuhvatnom indeksu koji mjeri mikroekonomske i makroekonomske temelje nacionalne konkurentnosti. Prema WEF konkurentnost se definiše kao skup institucija, politika i faktora koji određuju nivo produktivnosti jedne zemlje. GCI je sastavljen od 12 pojedinačnih stubova (podindeksa) koje možemo grupisati u tri cjeline: osnovni uslovi, efikasnost i inovacije. Svaki od pojedinačnih stubova govori o jednom aspektu složenog koncepta koji nazivamo konkurentnost. Koncept Faza u razvoju je integrisan u Indeks, dajući veći naglasak onim stubovima koji su relevantni za zemlju i njen trenutni nivo razvoja. Takođe, iako imamo svih 12 stubova pojedinačno za svaku zemlju, značaj pojedinih zavisi od faze u kojoj se zemlja nalazi. Svaka zemlja obuhvaćena istraživanjem rangira se u odnosu na druge zemlje i to: u rasponu 1-7 gdje je 7 maksimalni iznos ili rang koji zemlju svrstava u razvijene po pojedinom podindeksu ili stubu. Prema izvještaju WEF za 2009. godinu Crna Gora se

kada je u pitanju Globalni indeks konkurentnosti na 62 mjestu od 134 zemlje, a ukupan rezultat je 4,2 od ukupno 7. Rezultat je popravljen u odnosu na 2007 godinu za 20 pozicija. Crna Gora je najbolje ocijenjena kada je u pitanju „efikasnost finansijskog tržišta” i po tom osnovu se nalazi na visokom 17 mjestu u svijetu. Prema Institucijama, Crna Gora je rangirana na 52 mjestu, napredak u odnosu na 2007 godinu kada je bila na 78 poziciji. Takođe, efikasnost tržišta dobara i bolje ocjene ovog stuba konkurentnosti su uticale na poboljšanje pozicije sa 91. na 58. mjesto. za 2009 godinu. Posledice globalne krize uticale su na rezultat u okviru stuba Makroekonomska stabilnost za 2009 godinu i on je dosta lošiji sa 70. pozicijom od 134. Najlošije ocjene ima kada su u pitanju „veličina tržišta” - 124 mjesto, zatim „infrastruktura” - 93, „poslovna sofisticiranost” - 80. pozicija.

Mjerenje konkurentnosti omogućava ekonomistima identifikaciju osnovnih razvojnih problema kao i davanje sugestija kreatorima makroekonomske politike kako da postupaju u određenim situacijama. [8] GCI indeks i Lisabonski pregled Svjetskog ekonomskog foruma su metodološki i praktično dobra istraživanja koja utiču na kvalitet upravljanja kao i ekonomsko napredovanje određenih zemalja.

LITERATURA

- [1] The Global Competitiveness Report © 2009 World Economic Forum 2009-2010.
- [2] Lovrinčević Željko; Mikulić Davor; Rajh Edo, “Usporedba pokazatelja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva - objektivni statistički pokazatelji i subjektivne percepcije”, Zagreb, Mate d.o.o. , 2007.
- [3] Cvetanović S., Đurović G., , “Privredni razvoj“, Ekonomski fakultet Podgorica, Podgorica. 1996.
- [4] Strategija Evropa 2020 godine, Evropska komisija, Brisel, 3.3.2010 COM (2010) 2020.
- [5] World Economic Forum, The Lisbon Review, 2010.
- [6] Dr. Đurica A. , , “Međunarodni ekonomski odnosi” , Pigmalion, Novi Sad. 2003
- [7] Đurović G., , “Crna Gora: od spoljnotrgovinske ka evropskoj uniji”, Ekonomski fakultet Podgorica, skripta, Podgorica. 2009.
- [8] Ekonomist, vol.44, “Evropske integracije kako dalje?“, Savez ekonomista Srbije i Crne Gore, Beograd. 2006.